

TÜRKİYE CEVİZ FİDAN ÜRETİMİNE BAKIŞ

Yılmaz SESLİ¹

F. Ekmel TEKİNTAŞ²

ÖZET

Türkiye’de son yıllarda büyük miktarda ceviz bahçe tesisi yapılmaya devam edilmektedir. Bilindiği üzere bahçe tesisinin temelini fidan oluşturmaktadır. Ceviz fidan üretiminde, özellikle 2000 yılından sonra önemli bir artış kaydedilmiştir. Önceleri sadece kamu tarafından üretilen ceviz fidanı, günümüzde büyük oranda özel sektör tarafından da üretilmektedir. 1980 yılında kamu tarafından yıllık 4.300 adet ceviz fidan üretilmekte iken, günümüzde (2014) GTHB tarafından sertifikalı olarak 8.992.454 adet, Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından ise 2015 yılında 200.849 adet sertifikasız aşıllı fidan ve 2.004.927 adet çöğür yetiştirilebilecek düzeye ulaşılmıştır.

Fidan üretiminde sertifikasyon sisteminin gelişmesiyle birlikte üretim materyali konusunda da ilerlemeler yaşanmıştır. 2007–2014 yılı verilerine göre değerlendirme yapılacak olursa, Chandler (7.488.188), Şebin, (3.340.598), Bilecik (2.333.106), Kaman–1 (1.130.499) ve Maraş–18 (1.042.785) çeşitlerinin sertifikalı fidan üretiminde öne çıktığı ve gelecekteki üretim deseninin bu çeşitlerden oluşacağı anlaşılmaktadır. Kayıt dışı üretimin tespiti için çalışmalar yapılmalı ve daha sağlıklı veri tabanı oluşturulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ceviz, fidan, sertifikasyon

SUMMARY

OVERVIEW FOR WALNUT SEEDLING PRODUCTION IN TURKEY

A large amount of walnuts are grown in recent years in Turkey. As it is known, walnut seedlings, which are essential for production. Walnut seedlings production, has increased there has been a significantly increase after 2000 year. Walnut production was accomplished previously only by the public. Today, it is produced in large part by the private sector. In 1980, when the public by 4.300 walnut seedlings were produced, today (2014) as certified by GTHB 8.992.454 numbers. In 2015, by the Ministry of Forestry and Water Works, 2.000.849 numbers non–certified grafted seedlings and 2.004.927 numbers seedlings were produced.

There has been progress in the production of it would be material production with the development of the certification system. If you will be evaluated according to the 2007–2014 years data, Chandler (7.488.188), Şebin, (3.340.598), Bilecik (2.333.106), Kaman–1 (1.130.499) and Maraş–18 (1.042.785) varieties are in certified nursery production. For this reason, it was evaluated that it was consisted consist of this varieties of future production pattern. Studies will be done for detection of undeclared production and more accurate database must be created.

Keywords: Walnut, seedling, certificate

¹ Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Eğirdir/ISPARTA

² Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, AYDIN

GİRİŞ

Türkiye’de 2000 yılından sonra büyük miktarda ceviz bahçe tesisi yapılmıştır. Bahçe tesisi yapmanın temelini fidan oluşturmaktadır. Ceviz fidan üretiminde, özellikle 2000 yılından sonra önemli bir artış kaydedilmiştir. Türkiye’de ceviz fidanı üretimi önceleri sadece kamu tarafından yapılırken, günümüzde büyük oranda özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir [1, 6]. Fidan üretiminin artışında, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) ile Orman ve Su İşleri Bakanlığının (OSB) bahçe tesisi için yaptıkları desteklemeler de talebin artmasında etkili olmaktadır. Fidan sadece bahçe tesisi açısından değil aynı zamanda ceviz meyve üretiminin gelecekte hangi çeşitlerden ve kaliteden oluşacağı konusunda da fikir verebilmektedir. Böylece ileriki yıllara ait planlamalarda temel oluşturmaktadır. Fidan üretiminde sertifikasyon sistemindeki gelişmeler sayesinde üretim kayıt altına alınabilmekte ve doğru bilgilere ulaşma imkânı sağlanmaktadır. Diğer taraftan kayıt dışı fidan üretimin tespiti için çalışmalar yapılmalı ve daha sağlıklı veri tabanı oluşturulması gerekmektedir.

Fidan Üretimi

Türkiye’de aşılı ceviz fidan üretimi 1970’li yıllarda kamu tarafından başlatılmış ve çok az miktarda üretilmiştir [6]. Ancak son yirmi yılda fidan üretiminde özel sektörün devreye girmesiyle birlikte hızlı bir artış meydana gelmiştir. GTHB tarafından kayıt altına alınan sistemde özellikle 2007–2014 yılları döneminde üretim materyali olarak 2.273.635 adet çeşit, 2.769.260 adet anaç üretilmiştir. Doku kültürü ile fidan ve anaç üretimi 2012 yılına kadar yok iken bu tarihten sonra 5.760 adet fidan kayıt altına alınmıştır. Bu dönem içerisinde toplam sertifikalı kayıtlı fidan sayısı 31.180.203 adete ulaşmıştır (Çizelge 1). 1970’li yıllarda 2400 adetlik fidan üretimi olduğu dikkate alınırsa son elli yıldaki yıllık kapasite ve toplamın dikkate değer olduğu anlaşılmaktadır [1, 2, 6].

Ceviz fidan üretimi yapan diğer bir kamu kurumu ise OSB’dır. Bu kurum daha çok ağaçlandırma çalışmaları için tohumdan yetiştirilmiş çöğürlerin orman alanlarına dikilmesi amacıyla üretim yapmaktadır. Ancak son yıllarda aşılı fidan üretiminde gerçekleştirilmektedir. OSB

tarafından 2015 yılı itibariyle 26.142.931 adet çöğür, 691.008 adet aşılı fidan üretimi gerçekleştirilmiştir (Çizelge 2) [2]. Çöğür üretiminde en önemli konulardan birisi tohum kaynaklarının tanımlanmasıdır. Tohum orjininin tanımlanması, tescili ve kullanılan tohum miktar ve kalitesinin kayıt altına alınması gerekmektedir. Kullanılan tohum kaynakları içerisinde üstün özellikleri olabilecek ve anaç olarak kullanılacak tiplerin mevcut olabileceği unutulmamalıdır. Aynı zamanda bu çöğürlerin genetik açıdan önemli bir kaynak olduğu arge çalışmalarında değerlendirilebileceği bir varlıktır. Mevcut alt yapısı ve imkânları değerlendirildiğinde OSB’nın ceviz anaç üretimi açısından potansiyelin yüksek olduğu ve iyi değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır.

Üretilen ceviz fidanlarının kullanımı dikkate alındığında kayıtlı olarak 2003–2012 yılları döneminde, GTHB tarafından 353.909 da ve OSB tarafından ise 117.211 da ceviz bahçe tesisi yapıldığı anlaşılmaktadır. Tesis edilen alanlar için ise GTHB tarafından 73.289.381, OSB tarafından ise 14.944.343 ve toplamda ise 88.233.724 ₺ destekleme yapılmıştır (Şekil 1, Şekil 2) [1, 2, 5]. Veri kayıtlarında tesis edilen alanın da olarak bildirilmesine rağmen, hangi çeşitten ve hangi dikim sıklığında tesis yapıldığı ve ne kadar fidanın kullanıldığı konusunda net bilgi vermemektedir. Son yıllarda GTHB çalışmaları sayesinde arazi bazı çiftçi kayıt sisteminin gelişmesiyle net olarak anlaşılması beklenmektedir.

Ceviz bahçesi tesis alanlarının Ege ve Marmara bölgelerinde yoğunlaştığı bu bölgelerde fidan kullanımının daha çok olduğu görülmektedir. Özellikle Denizli, Edirne, Manisa gibi illerin tesis alanlarıyla önemli miktarda fidan kullanılan alanlar olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3, 4) [2, 5]. Bu bölgelerin meyve üretimi açısından da ileriki yıllarda ümitvar artışlar sergilemesi beklenebilir.

Ceviz fidan üretiminde önceleri standart ve kontrollü olarak belgelendirilme yapılırken artık temel metaryelden itibaren üretim takip edilmekte sarı ve mavi sertifikalı uygulamaya geçilmiş durumdadır. Sistemin 2005 yılından itibaren gelişmesiyle tescil işlemleride düzenli hale gelmiştir. İleriki yıllarda fidan üreticilerinin damızlık parsellerinde oluşmasıyla materyal konusundaki sorunların çözülmesi beklenilmektedir.

Çizelge1. 2007–2014 yılları arasında GTHB tarafından üretilen sertifikalı ceviz fidanı [1]

Table 1. Produced walnut nursery number in Turkey between 2007–2014 years by GTHB [1]

Üretim materyali / Propagationmaterial				
Yıllar / Years	Çeşit / Cultivar	Anaç / Rootstock	Doku Kültürü / Tissueculture	Sertifikalı bitki sayısı / Number of certificateplant
2007	–	2.000	–	1.626.620
2008	–	2.000	–	1.934.930
2009	8.000	–	–	2.141.200
2010	5.450	5.000	–	1.740.298
2011	27.350	–	–	1.922.757
2012	69.860	395.500	–	4.738.041
2013	167.365	1.662.100	2.700	8.087.930
2014	1.996.160	702.660	3.060	8.992.454
Toplam / Total	2.273.635	2.769.260	5.760	31.180.203

Çizelge 2. Yıllara göre OSB ceviz fidan üretimi [2]

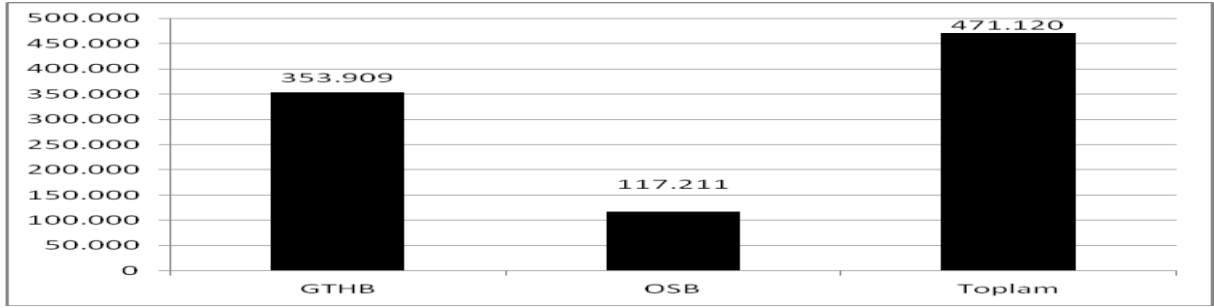
Table2. Walnut nursery production according to years by OSB [2]

Yıllar / Years	Çöğür / Seedling	Fidan / Nursery
–1996	8.211.840	35.000
1997–2005	3.788.160	323.822
2006	628.983	–
2007	613.718	–
2008	932.917	–
2009	1.093.007	7.984
2010	1.088.558	12.654
2011	1.073.193	7.218
2012	2.290.666	15.019
2013	2.151.350	35.057
2014	2.275.612	53.405
2015	2.004.927	200.849
Toplam / Total	26.142.931	691.008

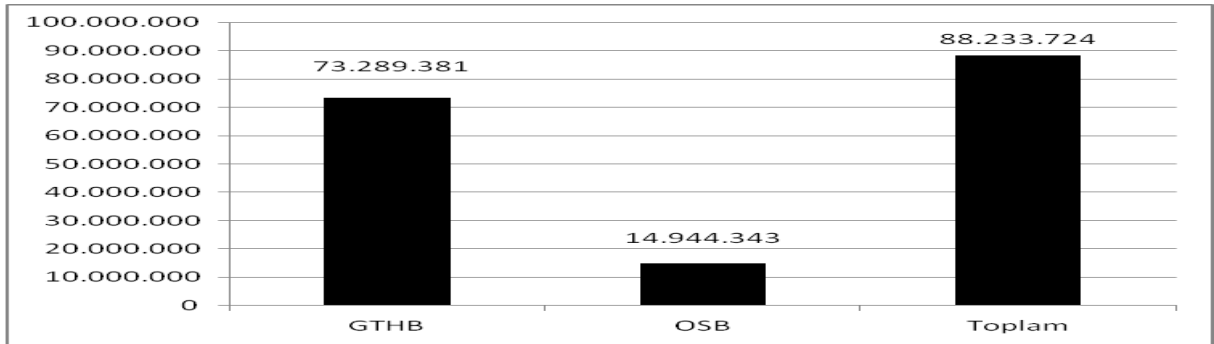
Çizelge 3. GTHB 2007-2014 yılları arası çeşit olarak sertifikalandırılmış ceviz fidanı miktarları (adet)[1]

Table 3. Certificated walnut nursery number as cultivar between 2007–2014 years by GTHB [1]

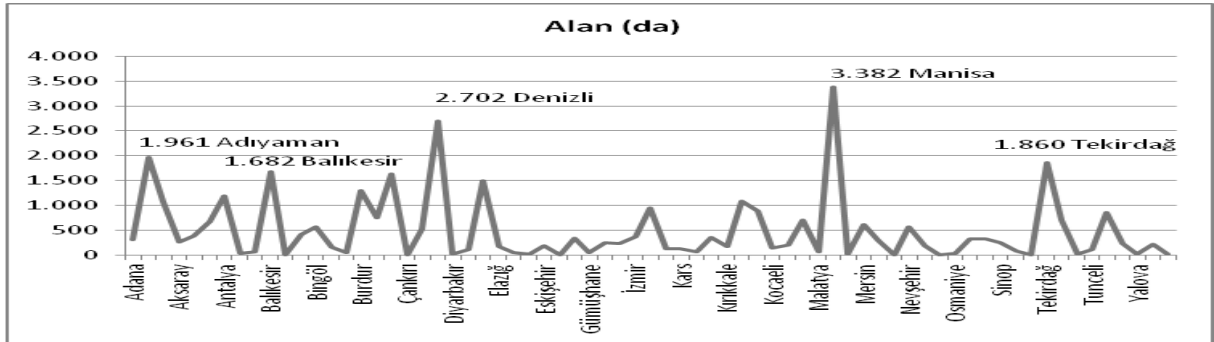
Çeşit / Cultivar	Fidan (adet) / Nursery
Altınova–1	560
Balaban	288.775
Bilecik	2.333.106
Chandler	7.488.188
Fernette	301.554
Fernor	835.700
Franquette	614.364
Gültekin–1	119.685
Kaman 1	1.130.499
Kaplan–86	25.775
Maraş–18	1.042.785
Niksar 1	3.470
Oğuzlar 77	88.525
Pedro	238.447
Sütyemez 1	602.765
Şebin	3.340.598
Şen – 1	23.440
Şen–2	5.110
Tokat–1	96.720
Yalova–1	367.100
Yalova–2	7.600
Yalova–3	390.015
Yalova–4	239.945
Yavuz–1	417.610
Toplam / Total	20.002.336

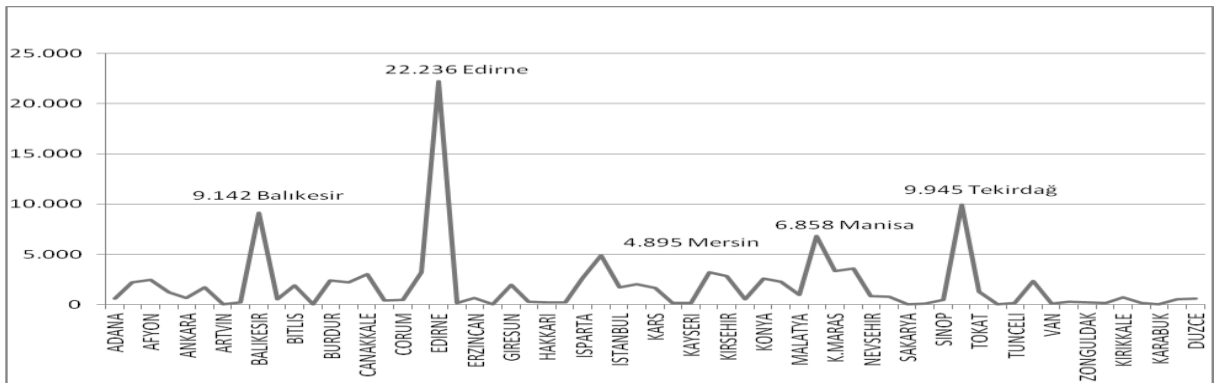
Şekil 1. Son 10 yılda GTHB ve OSB tarafından kurulan ceviz alanı (da) [5]
Figure 1. Walnut area planted by GTHB and OSB in last 10 years period [5]

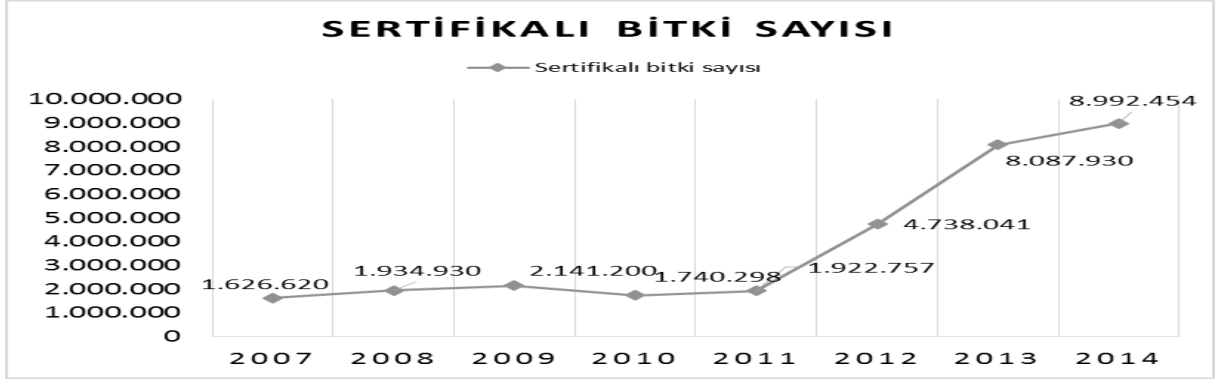
Şekil 2. 2003–2012 GTHB ve OSB tarafından desteklemede kullanılan kaynak (₺) [5]
Figure 2. Money amount used for support by GTHB and OSB between 2003–2012 [5]

Şekil 3. GTHB 2011 yılı illere göre ceviz destek alanları (da) [5]
Figure 3. Walnut supporting areas according to cities by GTHB in 2011 year [5]

Şekil 4. OSB iller bazında 2003–2012 arası ceviz özel ağaçlandırma alanları (da) [5]
Figure 4. Walnut planting areas between 2003–2012 years according to cities by OSB [5]

Şekil 5. Yıllara göre sertifikalı fidan sayısı [1]

Figure 5. Certificated nursery number by years [1]

Şekil 6. Yıllara göre Türkiye ceviz fidanı üretim kapasitesi [1, 6]

Figure 6. Walnut nursery production capacity according to years in Turkey [1, 6]

Özellikle sistemin düzenlenmesiyle beraber 2007 yılından itibaren sertifikalı bitki sayısında hızlı bir artış olmuş ve 2014 yılı itibariyle 8.992.454 adet fidan kayıt altına alınmıştır. 2007 yılında 1.626.620 olan fidan sayısının yedi yılda ne kadar hızlı artmış olduğu dikkat çekmektedir (Şekil 5).

Yapılan fidan üretimini, çeşitler bazında değerlendirildiğinde, en fazla Chandler (7.488.188), Şebin (3.340.598), Bilecik (2.333.106), Kaman-1 (1.130.499), Maraş-18 (1.042.785) çeşitlerinin üretildiği anlaşılmaktadır. En az üretilen çeşit ise 560 adet ile Altınova-1 çeşidi olmuştur. Toplamda 2007-2014 yılları arasında sertifikalandırılan fidan sayısı 20.002.336 adet olmuştur [1, 2, 6].

Türkiye'nin ceviz fidan üretim kapasitesi son elli yılda önemli bir artış kaydetmiştir. 1970'li yıllarda ilk üretim döneminde 2.442 adet fidan üretebilirken 2014 yılında kayıtlı olarak 8.992.454 adet kapasiteye ulaşmıştır. Süreç içerisinde dönemlere göre artan ve azalan değerler olmasına rağmen

2000 yılından itibaren kayda değer artışlar meydana gelmiştir (Şekil 6) [1, 5, 6, 7].

SONUÇ

Türkiye ceviz fidan üretim kapasitesi son elli yılda önemli miktarda artış kaydetmiş, özellikle son on yılda hem fidan üretiminde hem de bahçe tesisinde ilerleme kaydetmiştir. Ancak tesis edilen alanlarda özellikle OSB tarafından yapılan çalışmalarda sorunlar bildirilmekte bu sorunların başında ağaçlandırma ile meyvecilik arasındaki düşünce farklılığının olduğu bildirilmektedir [8]. Aynı zamanda GTHB tarafından tesis edilen alanlarda da gerekli teknik işlemlerin yapılmadığı ve dolayısıyla fidan kayıplarının olduğu gözlenmektedir [5]. Diğer taraftan OSB'nin ağaçlandırma çalışmalarında kullandığı tohum kaynaklarının iyi değerlendirilmesi, kerestelik ceviz üretimi için tohum ve anaç çalışmalarının yapılması, tohum kaynağı bahçelerinin oluşturulması gibi konular önem arz etmektedir.

Günümüzde Türkiye, büyük bir fidan üretim potansiyeline sahip hale gelmiştir. Sektörün bu potansiyelinin ne kadar sürdürülebilir olacağı, hangi çeşit ve anaçların üretilmesi gerektiği, desteklemeler gibi konuların, üretimi şekillendirmede etkili olacağı düşünülmektedir. Özellikle fidan üretiminin kayıt altına alınması, veri tabanının oluşturulması ve geleceğe yönelik politikaların oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2015a. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü İstatistikleri, Ankara.
2. Anonim, 2015b. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Özel Ağaçlandırma ve Fidan Üretim Şube Müdürlüğü İstatistikleri, Ankara.
3. Kaşka, N., 2001. Türkiye’de Cevizle İlgili Araştırmaların Değerlendirilmesi ve Geleceğe Bakış. *Türkiye I. Ulusal Ceviz Sempozyumu. Tokat s:1–11.*
4. Kaşka, N., 2005. Türkiye’de Ceviz Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi İçin Neler Yapmalıyız? *Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova. Bahçe Dergisi II. Ulusal Ceviz Sempozyumu Özel Sayısı 34(1):1–8.*
5. Sesli, Y., 2012. Türkiye Ceviz Yetiştiriciliğinin Değerlendirilmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Semineri, Aydın.*
6. Şen, S. M., 2005. Türkiyede Cevizin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova. Bahçe Dergisi II. Ulusal Ceviz Sempozyumu Özel Sayısı 34(1):15–27.*
7. Şen, S. M., 2011. Ceviz Yetiştiriciliği. *Başak Matbaacılık ÜÇM Yayınları/3, Tarımsal Yayınlar:1 ISBN:97860589115008 Ankara*
8. Erdoğan, V., 2015. Hazine ve Bozuk Orman Arazilerinde Badem ve Ceviz Bahçesi Tesisleri. *VII. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, 25–29 Ağustos, Çanakkale.*